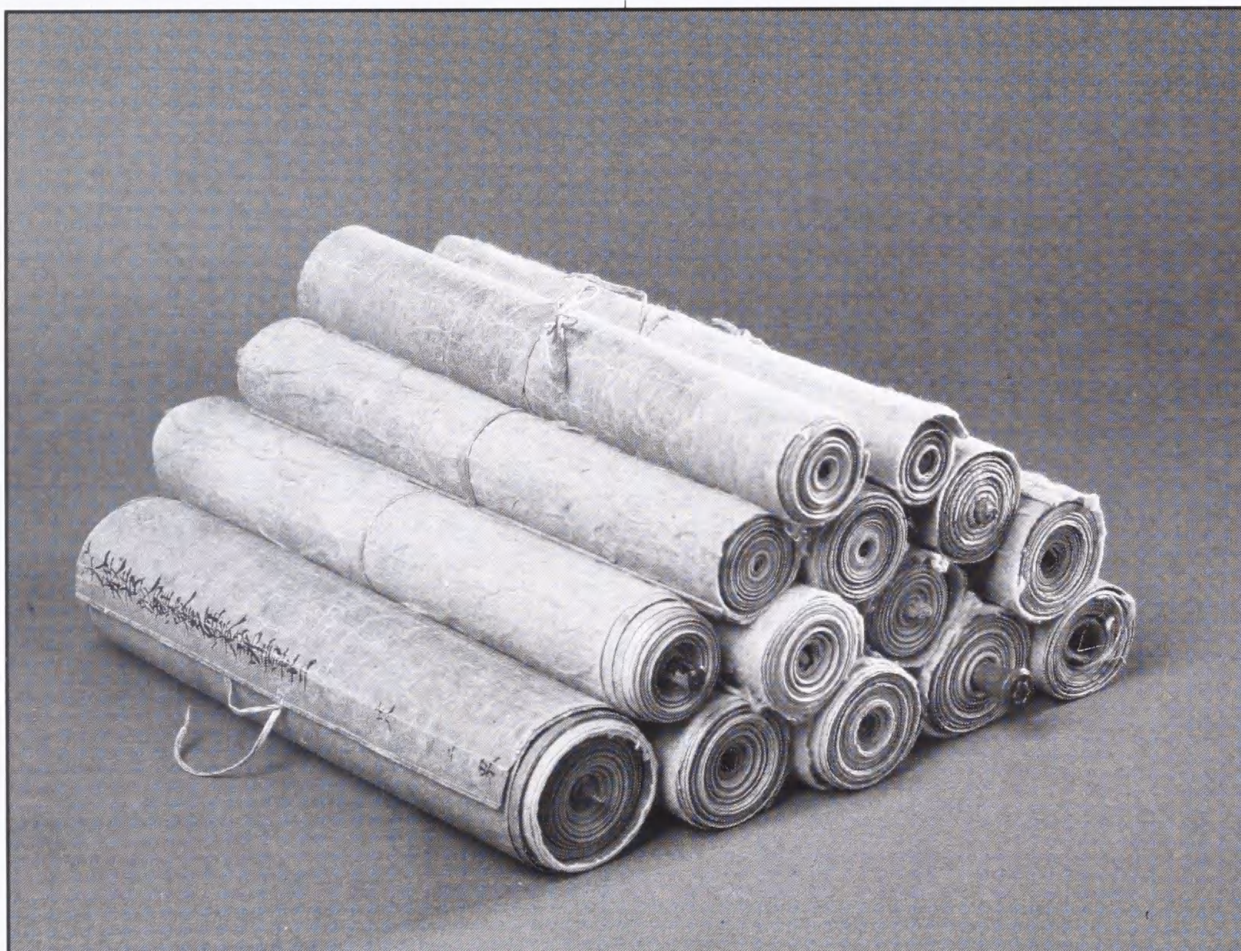

Papir, tusch og pensel - og en god portion tro

Fjorten Dunhuang manuskriptroller i
Det Kongelige Biblioteks eje

Bollerup Sørensen havde planlagt at udruste en ekspedition til Lhasa, hovedstaden i Tibet, eller vandre så tæt han kunne komme til byen. Men på grund af grænsestridigheder mellem de kinesiske og tibetanske myndigheder og almindelig banditvæsen kunne han ikke få de nødvendige rejsetilladelser og leje transportdyr. Så han bestemte sig for at rejse videre mod nordvest gennem Turkistans ørkner og bjerge ad den

Illustrationen viser de fjorten Dunhuang manuskriptroller, som er i Det Kongelige Biblioteks eje. (Det Kongelige Bibliotek).

Afforskningsbibliotekar Bent Lerbæk Pedersen

I sensommeren 1915 stod overtelegrafist i Det Store Nordiske Telegraf-Selskab, Arthur Bollerup Sørensen (1880-1932), i udkanten af byen Xining i den nuværende Qinghaiprovins i Kina og så ud mod bjergene langt borte i Tibet. A.

gamle silkevej til Semipalatinsk i det daværende Rusland (nu i Kasakhstan). Herfra tog han toget gennem Rusland til København, hvor han ankom i oktober. Dette forsøg på at nå Lhasa var hans andet, men først på den næste, den tredie i 1921-22, nåede han ind i Tibet og tæt på Lhasa, før han måtte vende næsen hjemad. Denne

Arthur Bollerup Sørensen (1880-1932). Illustration fra bogen *Ad Asiens ukendte veje, der skildrer Bollerups tredje og sidste ekspedition i Kina og Tibet 1921-22.* (Det Kongelige Bibliotek).

tredie og sidste ekspedition i Kina og Tibet er beskrevet i hans bog: *Ad Asiens ukendte veje*, udgivet posthumt i 1951. A. B. Sørensen financierede selv sine tre ekspeditioner som varede op til et halvt år ad gangen. Hans arbejdsgiver, 'Store Nordiske', støttede hans rejser på den måde, at han opretholdt sin løn under ekspeditionerne.

På vejen hjemad i 1915 fra Xining (i *Ad Asiens ukendte veje* nævnt som Sining) kom han igennem byen Dunhuang i den nordlige del af Gansuprovinsen i Kina. Dunhuang er kendt for sit nærliggende store buddhistiske grottekompleks, hvor den første hule menes

at have været blevet udgravet og udsmykket omkring år 366. Flere kom til med tiden og først i Yuandynastiet (1279-1368) ophørte opførelsen af huler og tempelbygninger på stedet. Indtil da var grotterne blevet fyldt med buddhistiske relieffer, lerskulpturer og vægmalerier. Grotterne og tempelbygningerne omkring dem blev opført med penge fra donationer af handelsrejsende og pilgrimme. Donationerne blev foretaget dels som tak for vel gemmenført rejse gennem silkevejens tørre ørkenområder og dels som ønsket om en sikker rejse videre gennem silkevejen vestover. Både handelsrejsende og pilgrimme kunne på denne måde også opbygge en god karma til brug ved den

Del af grotterne ved Dunhuang i den nordlige del af Gansuprovinsen i Kina som de ser ud i dag ude fra. Den første grotte menes at være udgravet og udsmykket omkring år 366 og først i Yuandynastiet (1279-1368) ophørte opførelsen af huler og tempelbygninger på stedet. (Det Kgl. Bibliotek).

serere genfødsel til en bedre position i verden.

Omkring år 1900 opdagede en kinesisk munk, Wang Yuanlu, en lille snæver grotte med tusindvis af tekstruller og malerier, der angiveligt havde være indmuret siden det tidlige 11. årh. Hulen var forsejlet som værn mod indvaderende tangutter, der havde etableret deres Xixiarige i 1038 i det nærliggende område. I 1907 hørte den ungarnsk/engelske opdagelsesrejsende/arkæolog Aurel Stein om dette fund, og det lykkedes ham at overtale Wang Yuanlu til at sælge ham en del tekstruller og malerier. Året efter i 1908 havde sinologen Paul Pelliot ligeledes held til at erhverve mange tekstruller og malerier fra samme lille grotte. Grotten er i dag kendt som Dunhuanggrotte nummer 17.

Dunhuang manuskriptrullerne erhverves

De kinesiske myndigheder blev da først helt klar over, at her var et rigt national fund af originale manuskripter og malerier fra ca. 5. årh til tidlig 11. årh., som måtte flyttes fra Dunhuang til sikker opbevaring i museer og biblioteker i Beijing. Selvom flytningen faktisk skete kort efter kunne en del andre ruller alligevel købes af en japansk ekspedition finansieret af grev Kozui Otani i 1911 og af en russisk statsekspedition ledet af videnskabsmanden Sergei Oldenburg i 1914 i Dunhuang af Wang Yuanlu. I efteråret 1915 blev A. Bollerup Sørensen i Dunhuang tilbudt at købe nogle få ruller af, (formentlig), Wang Yuanlu, der oplyste ham om, at et par af teksterne stammede fra Tangdynastiet (618-906). A. B. Sørensen købte fjorten ruller med seksten håndskrifter og skænkede dem den 29. november 1915 til Det Kongelige Bibliotek. Alle disse tekster er skrevet i tusch

med pensel på papir. I dag er Dunhuangteksterne spredt over hele verden, og de største samlinger befinder sig i Kina, Frankrig, England, Rusland og Japan.

Beskrivelse af Donhuang rullerne

Dunhuangteksterne var skrevet på flere sprog med både verdslige og religiøse emner. De fleste tekster var skrevet på kinesisk, mens andre var forfattet på sanskrit, tibetansk, runetyrkisk, sogdisk, uighurisk og andre centralasiatiske sprog. Hovedparten af teksterne er håndskrifter, men der findes også en del trykte tekster bl.a. en buddistisk sutra, Diamantsutraen (en af budhismens hellige skrifttyper), trykt i år 868, som indtil for nogle år siden var den ældste kendte trykte bog i verden. En anden kinesisk trykt sutratekst er nu fundet i Korea i en pagode opført i årene 704-751. Denne sutra var en del af de offergaver man lagde i pagoden ved opførelsen. Så denne tekst må have været trykt i den første halvdel af 700tallet og derfor før Diamantsutraen fra Dunhuang. Denne er dog verdens ældste daterede trykte bog.

Rullerne fra Dunhuang består af officielle rapporter, lister over udstyr, økonomi og forskellige religiøse tekster. De religiøse tekster er for den største dels vedkommende buddhistiske men også daoistiske og nestorianske findes. Mange af teksterne er komplette, men en del af dem er kun fragmenter, lige fra hele kapitler til små dele af tekster. Nogle af teksterne er kun kendt gennem dette fund: enten helt ukendte eller kendte tekster, der tidligere var gået tabt. De seksten Dunhuangtekster i Det Kongelige Bibliotek er dele af større værker, hvoraf to af dem er meget sjældne og en af dem helt unik.

皆是一般般若波羅蜜多一
直中千界諸有情類三
化三千大千世界諸有
於意云何是善男子等
福多不天帝釋言其

Fig a. Kalligrafien i Donhuang rullerne er den såkaldte „sutrastil“, som er baseret på den officielle skrifttype kaldet Kaishu. Den ses i sin elegante form i rulle tre. (Det Kongelige Bibliotek).

雲名龍氣持水故名
也人能持法及以非
名母為持也母能持
訶薩知一切法名字
者菩薩摩訶薩以種種

Fig. b. En variation af „sutrastilen“ ses i i bibliotekets rulle et hvor tegnene står i mere kompakte enheder og hvor strøgene er mere robuste. I tegn med få strøg er alle stregerne ret tykke. (Det Kongelige Bibliotek).

De fjorten ruller indeholder femten buddhistiske og et daoistisk håndskrift. De femten buddhistiske tekster er alle hele kapitler eller dele af kapitler enten fra sutratekster eller fra religiøse regelsæt og kommentarer til sutraer. Syv af rullerne indeholder forskellige kapitler eller dele af dem fra en sutra *Mahaprajnapramita-sutra* ("Den store visdomssutra", der siges at give erfaringsoverskridende tanker og føre til befrielse fra denne verden). Rulle nummer to indeholder hele tolv forskellige tekster af uens længde fra ni linier til større dele af kapitler. De fleste er kommentarer til *Avatamsaka-sutra* kaldet *Huayanjing lun. Avatamsaka* (*Buddhavatamsaka*) sutraen er grundteksten for den buddhistiske skole i Kina kaldet *Huayen*, og denne sutra udtrykker at mennesket er selve universet og identisk med Buddha - alle sansende skabninger er en og den samme. Et af fragmenterne fra rulle to består af en del af kapitel 15 fra *Huayanjing lun*, og denne del er den eneste kendte i verden, mens de andre dele synes at stamme fra kapitel ti, der er det eneste andet kapitel, der har overlevet udenfor Dunhuang. Det ser ud til at teksterne i rulle nummer to er skrevet som kalligrafiske øvelser. På bagsiden ses også nogle få kruseduller og en kort tekst. To af de andre manuskripter fra biblioteks samling kendes kun fra Dunhuang grotte nummer 17 i andre samlinger. Disse to tekster er dog af særlig interesse, da de indeholder oplysninger om nedskrivningen af dem. En af dem har en datering til år 855.

Kalligrafien i bibliotekets Dunhuang-håndskrifter er i en stilart, der af nogle kunsthistorikere er blevet kaldt en "sutrastil", netop fordi det er den skrivemåde, der ofte været anvendt til

nedskrivningen af sutrateksterne. Det var vigtigt at tegnene i teksterne var lette at læse, men dog havde bevaret en bestemt og fast karakter, der var buddhismen værdig. "Sutrastilen" er baseret på den officielle skrifttype kaldet *Kaishu*, og den ses i sin elegante form i rulle tre. De horisontale strøg er ret spinkle og alle afslutninger på strøgene er tydeligt markeret. For at skabe en vis spænding i kalligrafien er visse tegn med få streger prentet i ret fede strøg. Overordnet står tegnene her som ret åbne og let aflange (fig. a). I en anden variation af "sutrastilen" fra rulle et står tegnene i mere kompakte enheder, hvor strøgene er mere robuste. I tegn med få strøg er alle stregerne ret tykke, ligesom i tegnene fra rulle tre, men dog i en mere kompakt form (fig. b). Tegnene i rulle fjorten er skrevet i en løbende stilart kaldet *Xingshu*, hvor strøgene fejer hen over siden i en tæt skrevet tekst. De enkelte streger i tegnene løber ofte sammen i en flydende stil, hvor man ikke altid kan se de enkelte streger tydeligt som i *Kaishustilen* (fig. c). Rulle ti giver eksempel på en lidt ufærdig personlig stil, som formodentlig er skrevet af en urutineret person. Strøgnene er relative lige tykke, men de er dog mere spinkle i tegn med mange streger (fig. d).

Dunhuangtekterne til brug for forskning

Fundet af Dunhuangteksterne er meget vigtigt for studiet af administrativ historie af en fjern region, langt væk fra den kinesiske hovedstad, af folkelig litteratur og af religiøse tekster bla. indenfor religiøs praksis. Teksterne og malerierne fra grotte 17 er helt specielle, for de giver et sjældent billede af en fjern tid i den kinesiske og centralasiatiske kultur fra 4. årh til tidlig 11. årh. Siden teksterne blev tilgængelige for forskere både i Vesten og Kina, har de været genstand for mange studier. For at bevare og

次第漸變三時心別同戒无作尚
非幹有三息可心論云一切日一切
右論歎愛之既一時方可名為望
稍磨捨愛並念漸頓為但鞞天

Fig. c. Tegnene i rulle forten er skrevet i en løbende stilart kaldet Xingshu, hvor strøgene fejer hen over siden i en tæt skrevet tekst. De enkelte streger i tegnene løber ofte sammen i en flydende stil, hvor man ikke altid kan se de enkelte streger så tydeligt som det er tilfældet med Kaishustilen. (Det Kongelige Bibliotek).

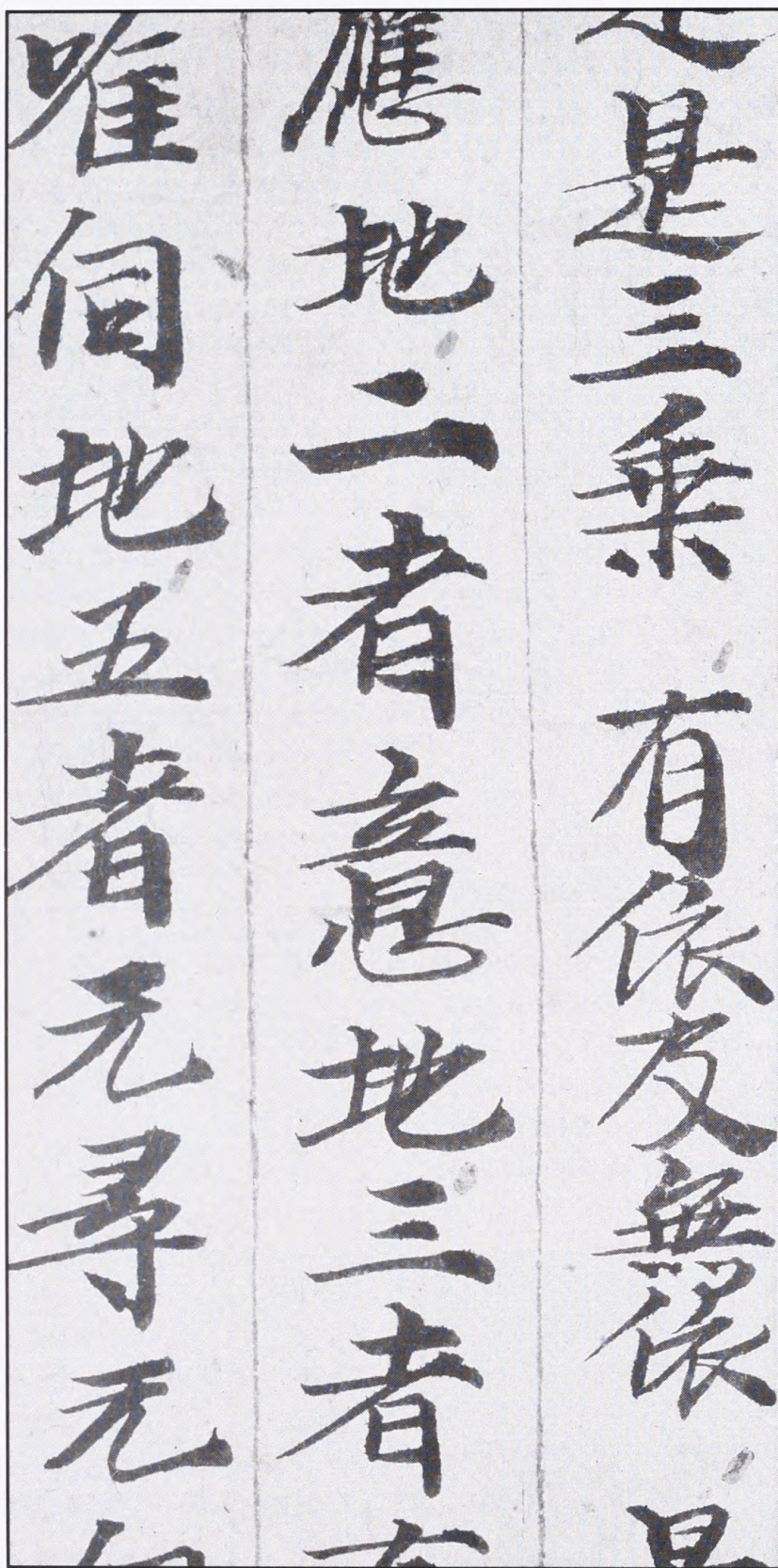

Fig. d. Illustration fra rulle ti giver eksempel på en lidt ufærdig personlig stil, som formodentlig er skrevet af en urutineret person. Strøgene er relativt lige tykke, men er dog mere spinkle i tegn med mange streger. (Det Kongelige Bibliotek).

gøre det lettere at kunne anvende materialet startede et internationalt forskningsprojekt for Dunhuang studier med hjemsted i British Library (International Dunhuang Project, IDP) i 1994. Projektet skal fremme dels bevaringen og konserveringen af materialet og dels gøre det enklere at anvende for forskere. Faksimileudgaver af forskellige samlinger er under udgivelse, således at forskere hurtigt og nemt kan sammenligne de forskellige tekstruller fra samling til samling. I bevaringsdelen af projektet er der også opstået et forskningsfelt med de fysiske genstande - bøger, tekstfragmenter og billedruller - som objekt. Konservatorer er startet med at analysere papir, tekstiler og pigmenter med henblik på dels at få en større viden om materialerne og dels at sortere forfalskninger fra.

Manuskriptrullernes ægthed

En japansk forsker, Fujieda Akira (1911-98), undersøgte de seksten Dunhuangruller i Det Kongelige Bibliotek i 1964 og var en smule i tvivl om ægtheden af dem alle. Så da papirkonservatoren fra Nationalmuseet, Anna-Grethe Rischel, i 1997 tilbød at undersøge papiret på bibliotekets Dunhuangruller, accepterede Østasiatiske og Judaistisk Afdeling straks tilbudet. Anna-Grethe Rischel undersøgte alle rullernes fysiske udseende og foretog mikroskopi på fire papirprøver taget fra tre af rullerne (fra fire af teksterne). Hver rulle består af omkring sytten stykker sammenlignede papirark på ca. 39 til 51 centimeters længde og med en højde varierende mellem 24 og 29 cm. Håndskrifterne kan deles op i to grupper efter papirets kvalitet. Den største gruppe på tretten håndskrifter har en uens størrelse og fordeling af plantefibre, mens den lille gruppe har en mere ens størrelse og fordeling

af fibre. Dette betyder at den lille gruppe af håndskrifter har et papirmateriale af en tyndere og blødere kvalitet end den store gruppe af håndskrifter, hvor papiret er mere tykt og stift. Begge typer af papir har samme slags fyldstoffer.

Sammensætningen af plantefibre og fyldstoffer i papiret fra de fire papirprøver var den samme som Anna-Grethe Rischel har fundet i centralasiatiske tekster skrevet på papir udgravet i forbindelse med Sven Hedin-ekspeditionerne i den sene del af 19. årh. og tidlige del af 20. årh. i kinesisk Turkistan, og som ikke er blevet fundet i papir produceret efter midten af det 11. årh. Som Anna-Grethe Rischel udtrykker det: "Blandingen af glatte råfibre, brede ramiefibre og rodagtige trevlede fiberrester fra hør og hamp er karakteristisk for det kinesiske papir indtil det 9. eller 10. årh." (Rischel 2001, s. 145). Desuden har papirets udseende i de 16 håndskrifter store lighedspunkter med papiret i de centralasiatiske håndskrifter. Det kan derfor konkluderes at alle de seksten manuskripter i Det Kongelige Bibliotek er ægte.

Bibliografi

Petersen, Jens O.: The Dunhuang manuscripts in The Royal Library of Copenhagen. i: *Analecta Hafniensia. 25 years of East Asian studies in Copenhagen*, ed. by Leif Littrup. London-Copenhagen: Curzon Press, 1988 s. 112-117.

Rischel, Anna-Grethe: Skrevet på papir og skjult af sand. Papirhistorie fra Silkevejen. i: *Nationalmuseets arbejdsmark*. København: Nationalmuseet, 2001 s. 128-147.

Sørensen, A. Bollerup: *Ad Asiens ukendte veje I-II*. København: Gyldendal, 1951.

Om Dunhuang

The cave temples of Dunhuang : art and history on the Silk Road, by Roderick Whitfield, Susan Whitfield and Neville Agnew. London : The British Library, 2000.